

ressat divers, però cada vegada, dissortadament, mancat de formació llatina. D'altra manera es corre el risc que siguin quatre els que puguin apropar-se a aquests textos. S'ha de dir que Mensa ha fet servir també per a la seua traducció la que Arnau, *ad sensum* i no pas paraula a paraula, va fer parcialment del text dos anys després de la seua publicació i que es va integrar a la *Confessió de Barcelona*. Un text que com el mateix Mensa indica conservava el sentit original, però que havia estat modificat per excés i per defecte, tot guanyant força expressiva i explicativa però perdent en la part tècnica i en la complexitat conceptual. Dues traduccions que, fet i fet, buscaven públics destinataris diferents, els prelats en la llatina, i les elits nobiliàries i intel·lectuals de la cort de Jaume II i el patriciat urbà barceloní, la catalana. Es tractava de vernacularitzar, ço és, fer intel·ligible el text als laics desconexors del llatí. Com ara Mensa el fa comprensible al públic modern.

BIBLIOGRAFIA

- BAUCELLS (2005): Josep Baucells, *Vivir en la Edad Media: Barcelona y su entorno en los siglos XIII y XIV (1200-1344)*, vol. 2, CSIC: Institució Milà i Fontanals.
- CÁRCEL & BOSCA (1996): María Milagros Cárcel i José Vicente Bosca, *Visitas pastorales de Valencia (siglos XIV-XV)*, València: Facultad de Teología San Vicente Ferrer.
- MENSA & GIRALT (2013): Josep Mensa i Valls i Sebastià Giralt, «Qui és Arnau de Vilanova», Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Accessible a: <<https://webs.uab.cat/arnau/arnaudevilanova/>> [Consulta: 17 de juliol de 2025].
- PALAU (2015): Josep M. Palau, *El bisbat d'Urgell a l'inici del segle XIV (a través de la visita pastoral de 1312 a 1315)* [Tesi doctoral]. Accessible a: <<http://hdl.handle.net/2445/100760>> [Consulta: 17 de juliol de 2025].

CHARTIER, Alain: *La belle dame sans merci (Requesta d'amor de madama sens mercè)*, traducció catalana del segle xv de Francesc Oliver, edició crítica de Marta Marfany, Barcelona: Editorial Barcino, 2025; «Els Nostres Clàssics. Autors Medievals» 41.

LOLA BADIA

Universitat de Barcelona / Centre de Documentació Ramon Llull
lola.badia@ub.edu

El volum 41 d'Els Nostres Clàssics es distribueix quatre anys després del 40, el *Regiment de la cosa pública* de Francesc Eiximenis. El ritme pausat manté operativa la publicació de productes de recerca filològica autòctona del més alt nivell en el sector medieval, que pren forma a ENC a partir del tom 29 de 2009, *Sis poetes del regne d'Alfons el Magnànim*. L'exigència tècnica de la sèrie al segle xxi l'han

consolidada els gestors —Joan Santanach, Francesc Gómez, Raquel Parera— en connivència amb els directors de l'Editorial Barcino —Carles Duarte, Oriol Magrinyà— i comptant amb la professionalitat dels curadors —Jaume Torró, Lluís Cabré, Francisco José Rodríguez Risquete, Antònia Carré, Tomàs Martínez, Josep Pujol, Stefano Cingolani, David Guixeras. El volum que ofereix Marta Marfany corrobora l'encert de la manca de presses. D'ençà del doctorat de 2008 sobre la traducció catalana en vers del poema de Chartier, en efecte, Marfany ha publicat abundantment sobre l'entorn cultural d'aquest *best seller* del segle xv (p. 337-338): la nova edició crítica de la *Belle dame* catalana és el resultat assaonat de vint anys de dedicació a un text que, tot i haver estat objecte de dues edicions —de Pagès el 1936, i Riquer el 1983— ara se'ns revela com una peça clau per comprendre la poesia catalana del segle xv, un cop s'ha assumit que la lírica francesa, en paraules de Jaume Torró, «és la influència més determinant després de la pròpia tradició en [...] la cançó d'amor» d'ençà de Gilibert de Pròixida i d'Andreu Febrer (p. 8).

El cor d'aquest llibre és l'edició acarada del text original amb la traducció (p. 113-315). Els vuit-cents versos de cada un dels dos textos porten sengles aparats de variants, que, en el cas del francès, serveixen per explorar les fonts de les discrepàncies entre la traducció i l'edició estàndard del poema de Chartier, la fixada per Laidlaw el 1974. Per matisar les suposades distraccions del traductor Marfany ha revisat trenta-nou dels quaranta-sis manuscrits francesos de l'obra que han arribat fins avui en els termes en què s'explica a l'Annex (p. 317-325), de manera que pot explicar casos com el v. 536 (estrofa LXVII): «Qu'il n'ait q'un seul corps par prison» / «si ell no té més d'un cor en presó». La solució «cor» del traductor s'ha d'acabar a la variant *corps*] cuer dels ms. francesos *Pb Po Qa Qk Ql Qm* (p. 110 i 246).

La tria del manuscrit de base de l'edició de la *Belle dame* catalana de Marfany, J, el «Cançonier de París», es justifica per diversos criteris condicionats per la poca variació textual dels cinc cançoners que contenen la traducció: J, K, N, P, S¹ (p. 106), que s'exposen d'acord amb les darreres monografies sobre els aplecs poètics catalans del xv i amb l'afegit de noves observacions sobre les mans que copien el poema que s'edita (p. 99-106). La presentació dels procediments d'edició (p. 106-111) posa en evidència quina novetat s'hi aporta: l'enriquiment del treball de fixació del text gràcies a un buidatge diria que exhaustiu dels elements contextuals, un exercici que requereix afinament de les eines d'anàlisi. Disposar de la versió digital de la poesia catalana del xv al Rialc, <<https://www.riale.unina.it/>>, facilita la localització dels passos paral·lels que fan falta per discutir en nota les incidències de cada un del problemes interpretatius que hom es proposa de resoldre combinant el mètode contrastiu comparatiu amb la discussió lingüística i amb l'aplicació dels resultats del despullament sistemàtic de les tècniques de traducció. Les notes al text desgranen una casuística que el lector troba sistematitzada a les p. 69-86 de la «Introducció»: hendiàdis i addicions, subjecte i canvis sintàctics, perífrasis. Marfany pot demostrar que el traductor «treballa amb una clara volun-

tat de fidelitat a la lletra i, sobretot, a la rima i d'altres aspectes mètrics de l'original que tradueix» (p. 78).

Els editors que han precedit Marfany ja van indicar que l'adaptació del *hui-tain libre* francès al decasíl·lab català amb cesura masculina a la quarta síl·laba de les octaves cadenoencadenades que alternen rimes planes i agudes condicionava l'estil del traductor, obligat a afegir dues síl·labes més per vers. El nou estudi purament descriptiu de la qüestió (p. 53-61) prepara la que al meu entendre és l'aportació més innovadora de Marfany, l'apartat «Llengua poètica i memòria literària» (p. 78-92).

Quan Jaume Torró, en la seva edició de l'obra de Romeu Llull (1996, ENC A 135), va detectar-hi records de la traducció catalana de Chartier, va estimular una profitosa línia de lectura de la poesia del xv atenta a les formes de la intertextualitat (p. 47-48). És seguint aquesta via que d'ençà d'aleshores disposem de suport bibliogràfic (Lluís Cabré, Anna Alberni, Marta Marfany) per mostrar que «escriure en vers al segle xv, encara que es tracti d'una traducció, implica la necessària remissió a una llengua poètica, a unes fórmules, uns estilemes i un vocabulari que s'imposaven al traductor de manera automàtica» (p. 78). Marfany, entre altres proves, ofereix buidatges de rebles («cert», «mon bé», binomis com «plors i dols») que la traducció de la *Belle dame* comparteix amb textos de Jordi de Sant Jordi, Lluís de Requesens, Joan Berenguer de Masdovelles, Romeu Llull o Ausiàs March entre d'altres. L'exploració de la memòria literària del traductor fa emergir la intertextualitat com a recurs «espontani» de la seva tasca i també il·lustra l'aire d'homogeneïtat de les maneres d'expressar-se dels enunciatís lírics dels poetes copiatís als cançoners catalans del xv.

Les pàgines que Marfany dedica a la figura d'Alain Chartier (p. 13-24) i a la recepció europea de la *Belle dame* (p. 24-33) posen al dia la bibliografia i incorporen una seva antiga aportació entorn del fet singular que el traductor italià en tercets encadenats del poema francès feia servir la versió catalana en octaves (p. 31-33). La revisió del que es pot esbrinar sobre la recepció catalana de Chartier confirma fra Francesc Oliver, de l'orde de Sant Joan, com a autor de la traducció, tot desvinculant aquesta figura històrica del mite de l'Oliver suïcida per amor present en cinc testimonis del xv, que s'analitzen a les p. 36-40. L'estudi de la difusió de la *Belle dame* catalana posa els punts sobre les is de la seva relació amb el premi poètic «joia de la desconeixença» de 1457 i amb l'ús que en fan poetes com Antoni Vallmanya o Romeu Llull, que l'assimila al mestratge d'Ausiàs March i de Petrarca (p. 42-52).